

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1088918/5

בבית הדין הרבני האזורי ירושלים

לפני כבוד הדיינים:

הרב מרדכי רלב"ג – ראב"ד, הרב דוד שני, הרב חיים ו' וידאל

התובע: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד שירה דרורי-סאלם, עו"ד הילה גלבוץ ועו"ד אבנר סאלם)
נגד
הנתבעת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד רונית ברנט)

הנדון: פסיקת ריבית והצמדה על חוב של דמי איזון

פסק דין

לפנינו בקשת האיש לפסיקת ריבית והצמדה על הסך שחייבת האישה לאיש לצורך האיזון, וכן פסיקת הוצאות על האישה.

לפנינו גם תגובת האישה שמתנגדת לפסיקת ריבית והצמדה, וכן לפסיקת הוצאות. בעניין הפסיקות – היא מסכימה לחתימת ביה"ד כפי בקשת האיש.

יצוין גם ששני הצדדים מסכימים כי יש שתי קרנות של האיש שנעשו כעת נזילות, ויש לקזז בהתאם את הסך שעל האישה לשלם לאיש.

לאחר העיון בבקשות מורה ביה"ד כדלהלן:

א. באשר לבקשת האיש לחייב ריבית והצמדה, ביה"ד דוחה את בקשתו:

בחייב ריבית יש איסור לפי ההלכה, כידוע. אומנם יש פוסקים שסוברים שאין מגיעה מלחייב ריבית משום מבטל כיסו של חברו (ראה תשובות מיימוניות משפטים טו בשם ר"א מטולא, הראב"ה תשובות וביאורי סוגיות סימן תתקנו), מכל מקום אין דעתם מוסכמת, והמוציא מחברו עליו הראיה, בפרט שדעתם היא לחייב מדין מבטל כיסו של חברו, ודעת רוב הפוסקים שזה נחשב לגרמא, וכן פשוט דעת הירושלמי בבא מציעא פרק איזהו נשך.

מלבד זאת, כל עוד לא הסתיים ההליך ולא נקבע אם וכמה על האישה לשלם לאיש, אי אפשר לדון אותה כמזיקה אותו, לא בגרמי ולא בגרמא, שהרי אין מצופה ממנה לשלם מה שאינה יודעת שעליה לשלם.

באשר להצמדה, יש בזה דעות לכאן ולכאן בפוסקים:

המהרשד"ם חו"מ סימן עה כותב שיש להצמיד:

"וגם יש לנו לומר כי לא הפסיד המלוה או המוכר בשביל שלא התנה כיון דהוי דבר דלא שכיח כפי מה שאומרים כל העולם שלא נשמע מעולם שיעשה מלך ממלכי תוגרמה דבר כזה שיכריז ויקפיד בירידת שיווי המטבעות כמו שהיה אפשר שהיו עושים כן במלכות בזמן התלמוד מה שאין כן במלכות הזו, ואם

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כן יש לומר דהוי כאלו התנה כיון דמה שלא התנה לפי שלא היה עולה בדעתו.

אך יצוין שהמהרש"ך (חלק א סימן סב), הראנ"ח (חלק א סימן קד) ומהר"ם אלשיך (סימן עד) חלקו על המהרשד"ם. ועייין גם בספר מחנה אפרים (הלכות מלווה ולווה דיני ריבית סימנים כה-כו).

מלבד זאת, בנדון דנן גם המהרשד"ם יודה, שהרי סברתו היא שהוא כאילו התנה בפירוש על ההצמדה, וזה שייך רק בחוב הסכמי, אך איזון משאבים הוא חיוב אובליגטורי שנכפה על הצדדים המתגרשים מכוח החוק, ולא שייך כלל לומר שזה כאילו שהתנו.

כך גם עולה בפשיטות מהסוגיה בבבא קמא של המלווה על המטבע, שדווקא אם התנה שייתן לו מטבע חייב לתת לו מטבעות היוצאות, וכן נפסק בשו"ע חו"מ עד ז.

לפיכך נראה ברור ופשוט שאין לפסוק הצמדה, וגם אם היה ספק בדבר היה לנו לפסוק שהמוציא מחברו עליו הראיה, כל שכן שנראה ברור שאין ספק בדבר. ועל כך יש להוסיף את האמור לעיל שלא הסתיים ההליך ולא נקבע אם וכמה על האישה לשלם לאיש, והאישה לא עיכבה את תשלום שחויבה והייתה חייבת לשלם לאיש, ולכן אין להטיל עליה הצמדה.

ב. באשר לבקשת האיש לחייב את האישה בהוצאות משפט בגין משיכת ההליך, ביה"ד סבור שלא הייתה משיכת סרק מצד האישה, האישה רצתה לקנות את הדירה וסברה שהאקטואר יחייב את האיש בדמי איזון כך שתוכל לקנות את הדירה, אלא שבסופו של יום תקוותיה התנפצו, אך אי אפשר לומר שבכוונת זדון ידעה שלא מגיע לה ולמרות זאת פעלה למשיכת ההליך. וראה בישועות ישראל להגאון מקוטנא חו"מ יד סק"ד שרק באופן שתובע בשקר יש לחייב בהוצאות וכן במקרים כיו"ב, אך לא במקרים כגון דנן, וז"ל:

"נראה לע"ד דדוקא בכפה המלוה את הלוח ויצא הלוח חייב, בזה א"צ הלוח לשלם לו הוצאות דעל דעת הנאתו עשה, כמ"ש רש"ל בים של שלמה, אבל במקום שכפה המלוה את הלוח ונמצא שהמלוה שיקר בתביעתו שנתברר שלא היה חייב לו, בזה וודאי חייב המלוה להחזיר לו ההוצאות, שהרי ע"י כפייה שלו הוצרך להוציא הוצאות, והרי אבד מעותיו של זה ע"י גרמתו, ודמי ממש ללך ואני אבוא אחריך..."

נימוקים נוספים מאת הרב חיים וידאל

הדבר פשוט שאין לחייב ריבית כמבואר בנימוקים שלעיל. אולם בנוגע לחיוב הפרשי הצמדה, אקדים ואומר כי יש יסוד לתלות נושא זה במחלוקת הפוסקים (סיעת המהרשד"ם כנגד סיעת המהרש"ך), וכבר האריכו האחרונים אם יש לדמות את הדיון בחיוב הפרשי הצמדה הנהוגים במטבע מדינה בעידן המודרני למחלוקת זו, וגם אנו הארכנו בזה והבאנו צדדים לכאן ולכאן, במאמר ובפסק דין שניתן לפני כשני עשורים בביה"ד לממונות ע"י המועצה הדתית ירושלים, ואכמ"ל.

אולם יש לציין כי על אף שיש מקום להכרעת ההלכה במחלוקת זו ש"המוציא מחברו עליו הראיה", כנכתב בנימוקים שלעיל, מכל מקום יש להזכיר כאן את אשר כתבו רבנן בתראי שבנידון זה גופא של ירידת ערך שער המטבע אמרו שצריך "לפשר", וכ"כ המהרי"ט שם בשם הראנ"ח (שהוא מכת החולקים על סברת המהרשד"ם), וז"ל:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"לכן אמרתי הטוב והישר בעיני אלוקים ואדם שיכופו בית דין את שניהם שיעשו ככל אשר אנו עושים פה (בעיר קושטא) היום ע"י תקנת הרב כמה"ר אליהו בן חיים ז"ל, שיחלוקו ההפרש לחצאין, וכן תעשה והיה זה שלום על דייני ישראל".

וכדברים האלו גם כתב הכנה"ג יור"ד סי' קס"ה בהגה"ט אות ג' בשם מהר"ש הלוי, וז"ל:

"עלתה הסכמת הרבנים שעברו וגם עתה בזמננו בשלוניקי לפשר בין הסוחרים".

אולם ראה לחקרי לב מהדורא בתרא חו"מ סי' ט' שהעיר על הכנה"ג שהמנהג לפשר היה דווקא בעיירות האלו שהוזכרו שם, ואין ראייה שתקנות אלו תקפות בשאר מקומות.

אכן בשו"ת אבני נזר חו"מ סי' כ"ג כתב, וז"ל:

"שאם ההלכה אינה מבוררת ורוצים לעשות פשרה שפיר דמי כי איסור נתנת ריבית הוא שנותנים לשם פרעון ריבית, אבל לא שנותן מחמת ספק שמא חייב, ולרווחא דמילתא יכול לפשר שימחול המלווה כל חוב ריבית שיש עליו כו' כמדומה שמעשים בכל יום בכל בתי דינים שעושים פשרה גם בד"ת שנוגע לאיסור ריבית".

המבואר באבנ"ז, שאין איסור לתת תוספת על החוב היכא שרוצה לצאת ידי ספק הממון – שאולי נשאר חייב. ולפ"ז אין צורך שיתקינו תקנה מיוחדת שיפשרו על ריבית אלא כך הוא מעיקר הדין, ומעיד הוא שיש כזה מנהג בבתי הדין, ודברי הכה"ג יכולים להתפרש לא כתקנה מיוחדת, אלא שכך הנהיגו כי נכון הדבר מעיקר הדין לפשר בנושא זה.

ויש לבאר כי לכאורה מאי שנא מכל ספק ממון, שאנו נוקטים בו שהמוציא מ"חברו עליו הראיה", ולא מצינו שמפשרים בממון. אכן ראה בב"מ מ"ב ברש"י ד"ה ומשלם בקרא שמצינו פשרה בספק חיוב ממון, שכתב שישלמו דמי בשר בזול ולא את כל דמי הבשר, מדין פשרה, כי לא ברור אם הבקרא פשע, עיי"ש. אולם הר"ת שם חולק על פרש"י בזה.

ויתכן לומר שהאבני נזר הוא לשיטתו בזה, ביו"ד ח"א סימן קלג. דהנה הרמ"א (חו"מ רצב ז) פסק שאם בעל פקדון תבע את פקדונו והנפקד סירב, עליו לשלם למפקיד את הרווחים שהרוויח מכאן ולהבא. אבל הש"ך שם סקט"ו פסק כדעת הרש"ל שהנפקד פטור משום שהוא מוגדר כמזיק בגרמא וכדין המבטל כיסו של חברו שהוא פטור מדיני אדם וחייב רק בדיני שמים. באבני נזר שם פסק שההלכה כדעת הש"ך שהנפקד פטור משום שפסקי הש"ך מקובלים בכל ישראל, אבל הוסיף:

"והנה לדעת הש"ך שהוראותיו מוסכמים דלצאת ידי שמים לא מועיל תפיסה וזה דומה למבטל כיסו של חברו אסור לתבוע להוציא ממנו החמשה פ"ט בדיניהם וחלילה לפסוק נגד הש"ך שפסקיו מקובלים בכל ישראל, מכל מקום בכגון זה טוב לפשר ביניהם".

לפי זה כל שכן שיש לפשר במקום שאין מנהג ברור לפסוק כאחד מהפוסקים החולקים. וראה בהר צבי על הטור יו"ד קעג שפסק כדעת האבני נזר האלו, ראה גם פד"ר ו' ובברית יהודה פכ"א הי"א כתב בשם כמה אחרונים שבפחות המטבע יש לפשר בגלל שקיימת מחלוקת הפוסקים אם לחייב את הלווה בהפרשי הפחות. גם בגט פשוט כללים כלל ב, הובאו דבריו גם בפ"ת חו"מ ס"ס כה על כללי תפיסה של נתה"מ כתב, שאפשר לומר קים לי כדעת מיעוט רק אם יש לפחות שני פוסקים בדעת מיעוט, וסיים: "ומ"מ נכון בכהאי גוונא לעשות פשרה".

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ויתכן לומר עוד כי ככל הנראה בדין שינוי שער המטבע, רבנן בתראי ראו כי סברת מהרשד"ם ודעימיה מחוורת יותר, אלא שכיון שיש מקום גם לסברת החלוקים על כן הכריעו שהנכון לפשר בזה, ופשרה זו היא מעיקר הדין וכנ"ל. דוגמא לזה ביביע אומר (ט חו"מ, א) שמביא את מחלוקת האחרונים האם במקום שהשו"ע הביא סתם וי"א האם ניתן לומר קים לי כ"א, ומכריע שלא ניתן לטעון קים לי לגמרי כה"א, אך ראוי להטיל פשרה הקרובה לדין:

"וכבר כתבנו שמאחר שמרן הוא מרא דאתרין, ומפיו אנו חיים בכל מכל כל, וקבלנו הוראותיו ככל אשר יאמר כי הוא זה, לפיכך ראוי להטיל ביניהם פשרה הקרובה לדין. ושלא לפסוק בפשיטות נגד דעתו של מרן, ולומר שהמוחזק מצי טעין קים לי כדברי הי"א נגד הסתם שבש"ע".

מבואר א"כ כי במקום שעיקר ההלכה כמו דעת הסתם, מ"מ כיון שהשו"ע עצמו הביא דעה נוספת בשם יש אומרים, ראוי לפשר בזה. וה"נ י"ל בנדון זה, כי רבנן בתראי הנ"ל החשיבו מאד את סברת מהרשד"ם, אלא כיון שיש גם מקום לסברת החולקים, הנכון הוא לפשר בממון. וכך נראה מדברי הפעמוני זהב לרבי רפאל אנקאווא חו"מ סי' יב כתב ש"אם יש מחלוקת בין הפוסקים ונראה לדיין כת הסוברים האחת יותר נכונה רשאי להטות בפשרה". וכתב בספר דיני בוררות (להגר"י אריאל דיין ביה"ד צפת עמ' רא-רב) דלפי זה בית הדין יכול לפשר אפילו יותר ממחצה בהתאם לגודל הראיות המצדדות כאחת הדעות.

אולם עדיין יש להיזהר כאשר הדבר נוגע לאיסור ריבית מהתורה, שאין מקום לפשר, אלא לנקוט שספק דאורייתא לחומרא, וכך נמסר בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל (הובא בנתיבות שלום עמ' רמ"ח סוף אות ל"א), שרק בעניין ריבית דרבנן יש מקום לסמוך בשעת הדחק על דעת המהרשד"ם וסיעתו, ולהקל ולהצמיד חובות שע"י מקח או שכירות למדד יוקר המחיה. ובני"ד נראה פשוט שהדיון אם לחייב הפרשי הצמדה, הנוגע רק לאיסור ריבית שהוא מדרבנן, ולכן יש מקום להקל, ולנהוג כמנהג בתי הדין לפשר בעניין הפרשי שער המטבע.

אלא שבאופן מעשי בנדון שלפנינו, לדעתי אין אנו צריכים לכל זה, כי פתרון והכרעת ההלכה בתיק זה הוא פשוט מאד. כי גם אם ננקוט כי תביעת האיש לקבלת החלק שלו בזכויות האישה, התעכב במשך 5 שנים, הרי נטען ע"י האישה, והדבר לא הוכחש ע"י האיש, כי כספים אלו הרי לא שכבו כאבן שאין לה הופכין, אלא הם הושקעו וצברו רווחים כמקובל ונהוג בקרנות פנסיה. ואם כן, גם לדעת הפוסקים המחייבים בהצמדה (מהרשד"ם והמאירי), זהו משום שהתובע זכאי לקבל בחזרה את "כח הקניה" המקורי של המטבע, אבל כאן הרי כספים אלו הושקעו בוודאי בצורה שמכסה את הפרשי הצמדה שנצברו במהלך תקופה זו. יצוין כי ב-5 שנים אחרונות סה"כ שיעור המדד לא עלה על 2.5%, ויש להניח שכל השקעה בכספים כיסתה את מרבית הפרשי הצמדה.

מלבד זאת, על פניו, האיש כבר וויתר על תביעתו זו כמעט במפורש, בדברים שנאמרו על ידו בדיון שנקבע לסידור גט, וכנאמר על ידו בפרוטוקול הדיון מתאריך כ"ד באייר תשע"ח (9/5/2018) שורות 15-16:

"האיש: אני לא רוצה להתגרש אני מוכן לבקשת אשתי, זה שהיא תמשיך להציק היא וב"כ, אני אמשיך לאהוב אותה ולא אתבע אותה".

בנוסף, מדברים אלה ובטענות נוספות של האיש, עלה צד שתביעת האיש לשלום בית לא הייתה ריקה מתוכן, ומשכך תביעתו להפרשי הצמדה, תתכן אם בכלל, רק מתאריך סידור הגט בפועל (9/5/2018), ולא קודם לכן.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ויש להבהיר כי על אף שמועד הקרע נקבע לתאריך 1/9/2016, וביה"ד כבר קבע מועד לסידור גט, א"כ לכאורה תאריך יצירת החוב ופרעונו יחד הם מתאריך מועד הקרע, ולא ממועד הגירושין בפועל. אבל נראה שבמקרה ההפוך למקרה שלפנינו, אילו נפסק שהצדדים חייבים להתגרש, והאישה הייתה זו שמעכבת את הגירושין מסיבות שונות שאין להם הצדקה, היה זכאי האיש לתבוע הצמדה לחוב עבור התקופה שהחוב לא שולם לו. אבל לא כך הוא בנדון שלפנינו, כי קביעת מועד הקרע נעשתה על פי התרשמות של ביה"ד שממועד זה הונהגה הפרדה כלכלית בין הצדדים, אולם יתכן מצב כבנדון שלפנינו, שהאיש עדיין לא התיימש מעשיית שלום בית, וכיון שלפחות לפי דבריו היה הדבר כך, ובנוסף הוא הצהיר בפה מלא שהוא לא יתבע אותה, הרי שיש לדון כאן כעין "הודאת בעל דין" שהוא מוותר על תביעתו זו.

לאור כל זאת, תביעת האיש לקבלת הפרשי ריבית והצמדה - על החלק המגיע לו במחצית מזכויות האשה, נדחית.

הרב חיים ו' וידאל – דיין

מסקנות

העולה מהאמור לעיל הוא שבקשת האיש לריבית, הצמדה וחיוב הוצאות נדחית.

ניתן לפרסם החלטה זו בהשמטת פרטים מזהים.

ניתן ביום כ' באלול התשפ"א (28/08/2021).

הרב חיים ו' וידאל

הרב דוד שני

הרב מרדכי רלב"ג – ראב"ד

מסמך זה עלול להכיל שינויי עריכה והגהה